

Iluliaq

Föreningen Sverige-Grönlands medlemsblad

Nr 4/2014

Nygammal politik i grönländsk koalition, sid 3

Kajaker och maskdans för 25-årsjubilar, sid 4

Järnålder från rymden, sid 7

Ur ungdomsgheftet stiger en vredgad röst

En ung och mycket vred röst har bokstavligen exploderat i Nuuks ungdomskultur.

Det är författaren Niviaq Korneliussen som spränger hål i

betongväggarna med sin debutroman Homo Sapienne. Utan skonande förköningar gör hon upp med sexuella övergrepp, våld, självmord, intolerans och ungdomars känsla av att inte vara delaktiga i den stolta och traditionsbundna nation som politiker gärna målar upp som sin bild av Grönland.

Huvudpersonen Fia liksom hennes vänner är offer för motstridiga känslor som lägger ett förlamande förband på framtidstron. Flera hundra år av kolonialt styre och en ökande misstro mot Självstyrets korrupta politikerstyre är inget man som ung framgångsrikt kan bekämpa utan att först hitta sig själv, menar författaren. Unga som bär på trauman efter att i årtal utnyttjats sexuellt av föräldrarna tvingas att underkasta sig dessas makt, unga som varje veckoslut super skallen av sig för att sedan finna vägen till en tillfällig säng. När livet mest utspelar sig på barer, fester och i sängen blir vägen till självinsikt och självförverkligande mödosam.

Men Homo Sapienne handlar främst om det oförstående och den intolerans som samhället visar de unga människor som identifierar sig med andra sexuella normer än den dominerande heterosexuella. Romanen är ett brännande vittnesbörd om den kamp som de sexuellt avvikande måste föra för att våga vara sig själva och få ett värdigt liv. Det är en brutal berättelse om att våga vägra det småborgerliga samlivet i ett Nuuk där

den sociala kontrollen är allenarådande.

En intressant detalj är att berättarjaget i de fem kapitlen skiftar, vilket tvingar läsaren att själv identifiera berättarens könsliga identitet. Niviaq Korneliussen leker också med slagkraftiga repliker och

blandar friskt danska och engelska med sms och mail. Grönland har efter år av litterär tystnad fått en röst som är värd att lyssna till.

Sylvia Hild

Här sätter Niviaq Korneliussens ord på hur det är att vara grönländare.

Man är grönländare när man är född och uppvuxen i Grönland. Man är grönländare när man är med till att utveckla sitt land. Man är grönländare när man talar sitt språk. Man är grönländare när man respekterar sina förfäder. Man är grönländare när man älskar sitt land. Man är grönländare när man är stolt över sin nation. Man är grönländare när man känner sig grönländsk.

När det i verkligheten är att vara grönländare när man är alkoholist. Man är grönländare när man slår sin partner. Man är grönländare när man misshandlar sina barn. Man är grönländare när man blev försummad som barn. Man är grönländare när man känner självmedlidande. Man är grönländare när man bär på vrede inombords. Man är grönländare när man ljuger. Man är grönländare när man har stora tankar om sig själv. Man är grönländare när man är dum. Man är grönländare när man är ond. Man är grönländare när man är homo. Du som är gammal gå till fjälls och kom aldrig tillbaka. Sluta var så djävla högtidlig och ta dina rötangripna barn med dig.

Hälsning från en Greenlander by force

Iluliaq

En tidning från Föreningen Sverige-Grönland. www.sverige Gronland.com

Redaktionen består av:

Ordförande Sylvia Hild, Helgagatan 36 F, 118 58 Stockholm, Telefon: 070-303 96 30, e-post: sylvia.hild@comhem.se

Sekreterare: Joel Åsblom, tel: 070-7871436, e-post: asblom@rocketmail.com

Föreningens kassör är Mats Gullberg, tel: 08-660 91 79, e-post: matsgullberg2003@yahoo.se

Nya ansikten men samma politik

Grönland har fått en ny regering men det innebär inte någon större kursändring när det gäller den heta frågan om uranbrytning. Det parti som är mest emot stora gruvprojekt står nu utanför regeringssamarbetet.

Efter det grönländska nyvalet i slutet på november styrs ön nu av en koalition mellan socialdemokratiska Siumut och de två borgerliga partierna Demokraterna och Atassut.

Nyvalet utlystes efter att den tidigare regeringschefen och ordförande för Siumut Aleqa Hammond anklagades för att ha använt offentliga medel för privata ändamål. Hon blev förra året Grönlands första kvinna att leda självstyresregeringen.

I höstas avgick Aleqa Hammond och ersattes av Kim Kielsen som 12 december formellt utsågs till Grönlands nya regeringschef.

Siumut, som är Grönlands största parti, fick elva mandat vid valet den 28 november. Kielsen bildar regering med Demokraterna som fick fyra mandat och Atassut som fick två platser i den grönländska riksdagen (Inatsisartut) som har 31 ledamöter.

Innan Kim Kielsen (född 1966) 2005 blev invald i den grönländska riksdagen för partiet Siumut arbetade han som polis i Upernavik och hemstaden Paamiut. Under sin politiska karriär har han hunnit med att vara minister (naalakkersuisoq) i två regeringar, först med ansvar för bostäder och infrastruktur under åren 2007-2009 medan han i den förra regeringen ansvarade för miljöfrågorna.

Kim Kielsen blir nu ansvarig för att återupprätta regeringspartiet Siumuts trovärdighet och leda arbetet med att få ordning på Grönlands katastrofala ekonomi.

Den förra regeringsperioden var inte bara kantad av regeringschefens personliga svårigheter att skilja privatekonomi från den offentliga kassan utan även av stora obalanser i budgeten.

På längre sikt har man även att ta ställning till den stora frågan om självständighet, något som Kim Kielsens företrädare Aleqa Hammond ofta lyfte fram och menade skulle kunna ske i hennes livstid.

En förutsättning för att Grönland ska kunna kapa banden med Danmark är att man kan hitta inkomstkällor som ersätter det så kallade bloktilskud på cirka fyra miljarder svenska kronor som Danmark ger till Grönland varje år. Om Grönland väljer att lämna Rigsfællesskabet (Danmark, Färöarna, Grönland) måste man även ta över alla kvarvarande ansvarsområden som Danmark har, exempelvis rättsväsendet och polisverksamheten.

Bara detta innebär en extrakostnad på cirka två miljarder svenska kronor. För att klara det krävs etablering av ett stort antal storskaliga industriprojekt med gruvor som det huvudsakliga spåret.

Vid en historisk omröstning i det grönländska parlamentet 24 oktober 2013 röstades ett förslag att upphäva nolltoleransen mot uranbrytning igenom med minsta möjliga majoritet. I samband med det slog Aleqa Hammond fast att Grönland i en inte så fjärran framtid kan bli en av världens femte största uranexportörer.

Detta var en av huvudfrågorna i årets val och det näst största partiet Inuit Ataqatigiit var starka motståndare till uranbrytning och ville ha en folkomröstning i frågan. Längre spekulerades det i att Siumut och IA skulle ingå koalition, men samtalen stupade på den heta uranfrågan eftersom Kim Kielsen knappast är villig att återgå till den tidigare ståndpunkten där nolltolerans rådde.

Frågan är då hur viktig gruvindustrin kan bli för den grönländska ekonomin jämfört med den mer traditionella fiskerinäringen.

Australiska Greenland Minerals and

Energys (GME) gruva vid Kvanefjeld nära Narsaq förväntas kunna dra igång verksamheten 2017. Här talas det om ett personalbehov på 465 arbetare under uppbyggnadsfasen och 380 personer under själva driften. Enligt de senaste prognoserna ska gruvan kunna ge skatteintäkter på mer än en halv miljard danska kronor årligen, vilket ses som ett ansenligt bidrag till en den totala bruttonationalprodukten (BNP) som ligger på cirka 13 miljarder kronor.

Som jämförelse kan nämnas att fiskerinäringen ger exportintäkter på 2,4 miljarder danska kronor årligen och står för 57 procent av den samlade exporten. De två största bolagen i sektorn är Royal Greenland och Polar Seafood som står för 75 procent och sysselsätter drygt 1 400 personer. Totalt på Grönland är det 4 000 personer (av en befolkning på drygt 56 000) som livnär sig på fiskerinäringen. Det innebär att den grönländska ekonomin skulle minska med 25 procent mätt i bruttonationalprodukt om fiskeriet skulle upphöra.

Joel Åsblom

Den tidigare polismannen Kim Kielsen är Grönlands nye regeringschef.

Valresultatet 2014/2013

Siumut (Framåt) är ett socialdemokratiskt parti som i 30 år dominerat grönländsk politik. 34,3/42,8 procent.

Inuit Ataqatigiit (IA) (Folkgemenskapen) är ett självständighetsivrande socialistiskt parti. 33,2/34,4 procent.

Kalaallit Nunaani Demokraatit (Demokraterna) är ett socialliberal som förespråkar ansvarsfull ekonomisk politik. 11,8/6,2 procent.

Partii Naleraq (Riktmärket) är ett nybildat parti som är för en liberalisering av fiskerinäringen. 11,6 procent.

Atassut (Samhörighet) vill att Grönland ska fortsätta tillhöra Danmark. 6,5/8,1 procent.

Partii Inuit som fick 6,4 procent vid valet 2013 samt Kattusseqatigiit Partiiat (1,1 procent) hamnade i år utanför riksdagsspårren.

25- årskalas med hög festfaktor

Det är nu 25 år sedan Föreningen Sverige-Grönland bildades i serveringen på Historiska Museet 1989. Ett åttioital människor, alla med ett intresse för Grönland och några nyligen hemkomna efter en gruppresa till Grönland i muséets regi, skrev in sig som medlemmar i den nystartade föreningen.

Idag är föreningen en respekterad institution i den nordiska gemenskapen och länken mellan Grönland och Sverige hålls levande som aldrig förr. I skrivandes stund har föreningen 114 medlemmar och vi kan se tillbaka på ett kvarts sekel av både spännande, annorlunda och lärorika aktiviteter med grönländskt tema.

25-årsdagen firade vi med en överdådig kaffemik. Ett nittiotal personer, några så långt bort som från Finland, infann sig i Skeppsholmens folkhögskolas vackra lokaler i Stockholm. Närheten till vattnet inspirerade föreningen Qajaq Sverige att visa upp sina konster i rollning under kajakveteranen Bengt Tydén's guidning. Manasse Matheussen, mannen som återuppväckte intresset för kajakkonsten hos de yngre generationerna på Grönland och en stark förebild även för föreningen Qajaqs medlemmar, kom att bli oväntat närvarande eftersom hans dotter Varste Berndtsson var på plats och kunde berätta om sin far. När Qajaqs folk rollade med en tänd fackla i handen väckte det publikens jubel. Manasse var ett strå vassare. Han rollade med en brinnande cigarett i handen.

Tårtorgie

Inne i stugvärmen igen möttes gästerna av styrelsemedlemmarnas tårtbakningskonster. Det var inget fel på aptiten, medhjälparna i köket hade fullt sjå att fylla på med nya tårtor och bullar och kön vid kaffebordet hade knappt glesat ut då vi unisont sjöng födelsedagssången på grönländska med texten uppförstorad på väggen. Ordföranden Sylvia Hild kastade på grönländskt manér ut en handfull silverpenningar bland gästerna för att visa sin glädje men det var en symbolhandling som inte gick riktigt hem för de som lyckades fånga upp en peng kom tillbaka med den. En liten smolk i glädjebägaren var dock att den skål där gästerna kunde lägga ett frivilligt bidrag till föreningen tömdes på sitt innehåll av en mindre nogräknad gäst.

Programmet som följde hade många facetter. En medlem i föreningen Qajaq bar i triumftåg in sin egenhändigt gjorda kajak, helt efter grönländsk modell.

Sångerskan Karina Möller och skådespelerskan Varste Berndtsson.

Föreningen Qajaq Sverige visar sina konster inför jublande publik.

Många nyfikna var framme och pratade med upphovsmannen och undersökte alla detaljer. Föreningen Sverige-Grönlands medlem fotografen Erja-Riitta Salonen ställde ut sina favoritbilder från Grönland och lottade ut en bild. 15 kryssfrågor om Grönland satt utplacerade längs väggarna och den som hade flest rätt svar vann boken Profeterna i Evighetsfjorden av Kim Leine. När styrelsen med Joel Åsblom i spetsen och ytterligare några modeller gick catwalk i grönländska kläder blev stämningen rent av uppsluppen och många ville se och ta på nära håll.

Uppik uppvaktade

Den grönländska filmfestivalen Greenland Eyes var nära förestående i Stockholm och regissören och arrangören Ivalo Frank besökte vår fest och visade några smakprov ur festivalprogrammet. Ordföranden Kjell Rönberg och fotografen Tiina Itkonen i vår finska systerförening Uppik uppvaktade med tal och en gåva, nämligen Tiina Itkonens nyutkomna bok Avannaa med fantastiska foton från Nordgrönland.

Ingen fest utan sång och dans. Nu var det inte gästerna som fick dansa utan vi fick i stället se en fantastisk föreställning med skådespelerskan Varste Berndtsson och sångerskan Karina Møller. Karina sjöng både traditionellt och egenkomponerade sånger och Varste förtrollade publiken med sin maskdans. Tillsammans iscensatte de myten om Valens själ och dess brännande hjärta. Så vackert.

Massor av mat

Heller ingen riktig kaffemik utan massor av mat. Royal Greenland hade förärat oss 30 kg räkor, lax och rökt hellefisk. Vi kunde alltså bjuda alla gäster på en riktig matorgie och ändå inte lyckas tömma kylskåpet. Styrelsemedlemmen Pilutaq Larsen Ström visade här ett självupppoffrande hjältemod när han på festdagens morgon steg upp klockan fem och skalade tio kg iskalla räkor med risk att få frostsador på fingrarna.

Andra hjältemodiga insatser kan vi tacka Ingmarie Åsblom, Emma Gniuli och Astrid Holmgren för. De slet hårt med köksarbetet och såg till att ingen blev utan alla de läckerheter som serverades under de sex timmar som festen pågick.

När väl lamporna i Skeppsholmens folkhögskola släckts för kvällen och lugnet åter lagt sig över Skeppsholmen kunde vi se tillbaka på en allt igenom lyckad fest och under dagarna som följde fick vi återkoppling från många nöjda och tack samma deltagare.

Text: Sylvia Hild
Foto: Joel Åsblom

Alla fick möjlighet att klämma på föreningen Qajaqs kajak som tillverkats efter grönländsk modell.

Varste Berndtssons skärmmande maskdans.

Ett antal modiga modeller på catwalk i grönländska kläder.

Flera kulturer men ett folk

Nya forskningsrön ställer gamla sanningar på huvudet. Nu senast har en grupp internationella forskare under ledning av professor Eske Willerslev, vid Center for GeoGenetik i Köpenhamn, i en omfattande studie kartlagt de tidigaste människorna som kom från Asien till Alaska, Kanada och Grönland. Det anmärkningsvärda resultatet publicerades i augusti i tidskriften *Science*: de olika tidiga kulturerna är genetiskt en och samma grupp genom mer än 4 000 år! Artikeln är ett exempel på tvärvetenskap mellan genetik och arkeologi.

Det har grovt sett varit tre stora separata invandringsflöden från Sibirien till ”Nya världen”. Först kom förfäderna till den amerikanska ursprungsbefolkningen (indianerna), sedan de så kallade paleoeskimåerna (Saqqaq, Dorset) och sist förfäderna till dagens inuiter (Thulefolket som kom norrifrån på 1000-talet ungefär samtidigt som nordborna etablerade sig på södra Grönland). Arkeologerna har, med sin utgångspunkt i den materiella

Exempel på Dorsetkulturens redskap.

kulturen, sett olikhet där genetikerna nu ser likhet. Arkeologerna har när det gäller Grönland påvisat hur olika folk/kulturer avlöst varandra. Man talar till exempel om Saqqaq (2 400-800 f Kr), Dorset (800 f Kr- 1300 e Kr) som separata kulturer, separata folk. Där finns odiskutabel och tydlig åtskillnad i tid och rum och fångst-kulturens materiella attribut har varierat starkt.

Genetikerna har undersökt bevarat mänskligt DNA från de tidiga kulturerna och även från nutida inuiter. Resultatet,

som nu publicerats i *Science* är entydigt: alla dessa grupper som arkeologerna betraktat som åtskilda är förenade i en och samma genetiska pol.

Det framgår också att nordborna på Grönland och övriga arktiska folk inte haft något genutbyte, vilket förundrar både genforskare och arkeologer. Det bedrevs handel men den kontakten ledde tydligen inte till intimare umgänge mellan folken.

Man kan konstatera att eskimåer/inuiter växlat mellan olika kulturer men varit genetiskt relativt enhetliga. Arkeologen Hans Christian Gulløv summerar i tidskriften *Polarfronten* (3/14):

– Ett och samma folk kan naturligtvis få nya idéer och utveckla sina redskap och ändra både jaktmetoder och levnads-sätt. Men vissa växlingar i Grönlands forntida historia ter sig mycket radikala. Så även om *Science*-artikeln är publicerad i samarbete mellan naturvetenskaps-folk och arkeologer så åligger det nu oss att finna orsakerna till de väldokumenterade kulturskiftena.

Anders Tidström

Glaciärer i klimatforskningen

Forskare från Köpenhamn och Århus undersökte i augusti 2014, med delvis nya metoder, hur Grönlands inlandsis och glaciärer rört sig de senaste 10 000 åren. Det är av stor betydelse att kunskapen om detta ökar för att möjliggöra allt säkrare klimatförutsägelser.

Hur framtida avsmältning av Grönlands inlandsis påverkar världshavets nivåhöjning är förstas av vital global betydelse. Forskarna menar att kunskapen om de historiska isrörelserna kan användas som bas för sådana beräkningar. Svaret kan sökas med en kombination av metoder, menar de.

I somras riktade man främst in sig på diverse provtagningar i de sydöstgrönländska fjordarna och 2015 ger man sig norrut. Glaciärerna i undersökningsområdet har med satellitfoton påvisat en stark tillbakagång det senaste decenniet. Kartläggningen av processerna som styr avsmältningen vid iskanten är komplicerad men utan ökad förståelse är prognoser om framtida avsmältning rena gissningar.

– Vi är särskilt intresserade av värmeperioden för 5 – 8 000 år sedan då Sydgrönland med säkerhet var några grader varmare än nu, säger lektor Nicolaj Krog Larsen från Institutet för Geovetenskap

vid Århus Universitet. Det finns andra kända värmeperioder också, som den från 1 000-talet till 1400-talet. Känd är också den så kallade lilla istiden från omkring 1500 till 1800-talets slut. Grönland var på 1800-talet faktiskt inne i den kallaste perioden sedan den nordamerikanska istiden upphörde, tillägger Krog Larsen.

Att den aktuella historiska värmeperioden intresserar forskarna är för att den i mycket liknar de nutida förhållandena, säger han vidare till tidskriften *Polarfronten* (nr 3/14).

Fjordarnas glaciärtungor har rört sig fram och åter åtskilliga gånger. Det innebär också att en del värdefulla spår sopats undan. Morännavlagringar från avsmältningen har ishyvlats undan när isen växt ut igen och isen har med sin tryckvariation påverkat berggrundens höjning och sänkning. En delvis ny metod är därför att ta sedimentprover i sjöar vid nuvarande iskant. Sjöar som aldrig varit infiltrerade av havsvatten och inte skrapats av ishyveln. Man kan i sedimenten avläsa när isen täckt sjöarna eller inte. Under frusna perioder är det drastiskt fattigare på biologiskt material. Bottenkärnorna analyseras med en C 14 datering för att precisera isens rörelse.

Det finns många komplikationer vid

beräkningar av isens rörelser. En faktor som försvårar är den nordamerikanska inlandsisen. När den upphör med påföljande landhöjning i Kanada sker tryckförändringar också på Grönland. Standardmodellen för beräkningar kommer på skam eftersom landhöjningen i Kanada för 8 000 år sedan med tryckförskjutning fick Grönlands berggrund att sjunka när den borde ha höjt sig.

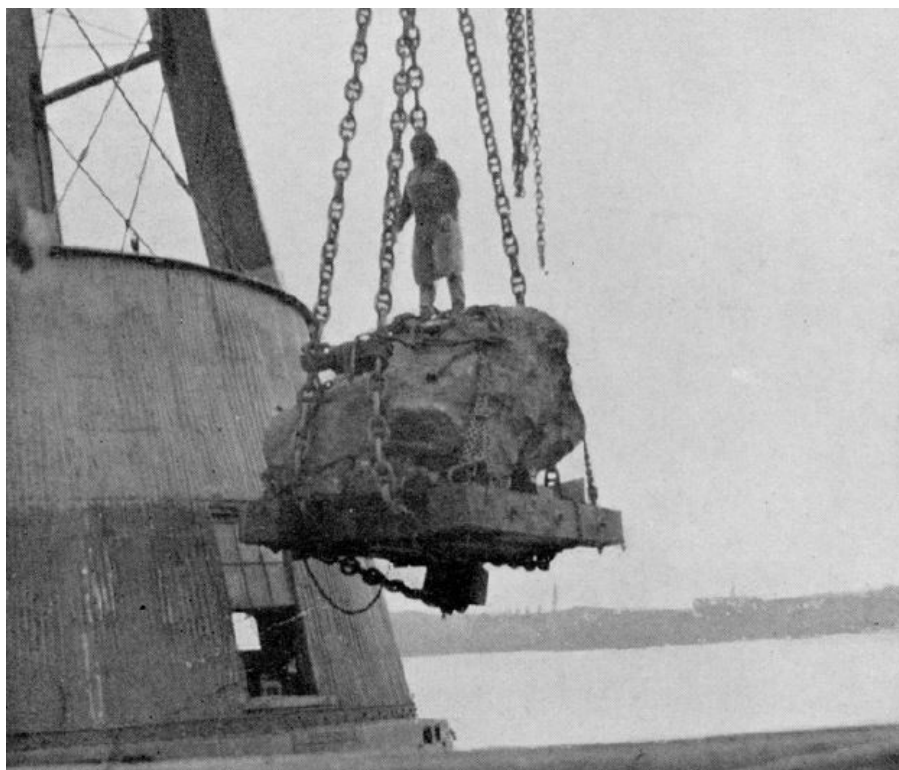
En annan metod som forskarna nu använder är att ta prover från stora stenblock som ligger i glaciärens rörelseriktning. Genom att hemma i laboratoriet analysera förekomsten av Beryllium 10-atomer i stenen kan man avgöra när och hur länge stenen varit isfri.

Insamlade data kommer att samköras med bland annat hydrologiska och topografiska undersökningar. Till det kommer analyser av flyg- och satellitfoton. Målet är att kalibrera dagens teoretiska modeller för avsmältning så de stämmer bättre med verkligheten.

De medel (7 miljoner kronor fondpengar) som de danska fältforskarna förfogar över är avsedda för kartläggning av inlandsisens respons på 10 000 års naturliga klimatvariationer på Grönland - allt i avsikt att göra framtida klimatprognoser mer tillförlitliga än dagens.

Anders Tidström

Järnålder från rymden

En del av Kap York-meteoriten, 31 ton tunga "Ahnighito", lyfts till kajen från skeppet Hope.

Någon gång efter vår istids slut och just innan människor började befolka Arktis slog en kraftig meteorit ner på norra Grönland.

Geologerna hade sedan tidigare god kännedom om meteoriten som splittrades i atmosfären och regnade i bitar över hav och is i närheten av dagens Thule. Skotten John Ross var förste europé att upptäcka meteoritfragmenten vid en expedition i området 1818. Men i somras gjordes en första arkeologisk fältstudie i området. Delvis nyttjades då drönare (se artikeln här intill) för att effektivt få en överblick av natur och kultur på platsen. Här utvanns nämligen järn av inuiterna några hundra år innan nordbor kom med järnredskap till södra Grönland.

Stora stenhögar av basaltstenar ligger kring meteoritstyckena - ibland vid hålet där de legat. Arkeologen Mikkel Myrup från Grönlands Nationalmuseum og Arkiv bedömer efter mätningar (med ny drönarteknik) att högarna kan innehålla upp till 70 ton "hammarsten". Det är en särskild sorts basalt som transporterats nästan fem mil. Det är förstås en bedrift av tidiga inuitfolk. De hade funnit stora stycken av järnmeteoriten och upptäckt att basalt kunde användas för att hamra loss järn som sedan kunde bankas till pilspetsar och skrapor. Stenarna varierar från små "handyxor" till stora fyrtiokilos bumlingar.

I och med att meteoritjärnet är kemiskt lätt att identifiera har arkeologerna kunnat följa handelsvägarna med detta järn.

Bearbetat järn från Thuleområdet har levererats till hela det östliga Arktis, har det visat sig.

De meteoriter som varit möjliga att flytta har tagits från platsen. De många ton stora meteoriterna (alltså egentligen delar av den som sprängdes innan nedslaget) har fått egna namn. Så förde exempelvis polarforskaren Robert Peary Ahnighito, Woman och Dog till American Museum of Natural History i New York. Den förstnämnda väger 31 ton och man må i dag tycka att det är märkligt att man år 1897 ansåg det mödan värt att baxa järnstycket (91% järn) från platsen och föra det långväga över havet.

Apropå transporter och meteoriter återger arkeologen Jens Fog Jensen vid Nationalmuseum i Köpenhamn följande sedelärande inuithistoria:

– I generationer hade de slagit bitar ur den meteorit som kallas Woman så att den slutligen liknade en surrealistisk skulptur. Då slog en inuit, som kom från boplatsen Etah i norr, ett rejält stycke ur meteoriten och bestämde sig för att ta med detta hem för att hädanefter slippa ta turen fram och åter till blocket hundratal kilometer. Han lyckas baxa upp det många hundra kilo tunga stycket på sin släde men på vägen hem över isen brister underlaget och släde, sten och hundar försvinner i djupet. I familjens hägn redde han ut begreppen. Hädanefter visste alla att de bara skulle ta små stycken med sig på färden.

Anders Tidström

Grönländska drönare

I somras gjordes pionjärinsatser med drönare inom forskningen, på norra Grönland. Såväl arkeologer som biologer lovpriser enligt tidskriften Polarfronten (3/14) de första försöken med detta nya verktyg.

Arkeologerna som jobbar med studiet av tidiga inuiters användning av järn från meteoriter i området vid Kap York, nära Thule, använde den nya drönare som Grönlands Nationalmuseum och Arkiv köpt in. Museiintendent Mikkel Myrup är positivt överraskad:

– Vi kan ta fram kartor med 10 centimeters höjdkurva. Skulle vi använt enbart GPS hade arbetet tagit en vecka mot att nu klara det med en 20 minuters flygning.

Ju bättre upplösning desto lägre flygning krävs. Ett problem i den steniga terrängen är landningen. Drönaren har vingar och glidlandar således, med risk för krasch. Arkeologerna ser nu över en lösning där drönaren kan fångas in i nät.

Även biologer på Grönland har prövat drönare. Fördelen är bland annat att de försöksrutorna man kartlägger nu i efterhand lättare kan kopplas till områdets helhet.

– Vi flyger mestadels på 50 meters höjd och får en upplösning på en halv centimeter, säger den danske biologen Signe Nordman entusiastiskt men tillägger att ett problem är uppenbart:

– Det krävs teknisk finess till att sätta ihop drönaren om den slagit i backen. Min kollega har därför själv byggt den och kan reparera den vid behov. Att drönaren ska laddas dagligen har vi löst genom att utrusta den med nio solpaneler och det har fungerat perfekt.

Anders Tidström

Arktisk päls

Den Arktiska pälsens kulturhistoria speglas i den stora separatutställningen ”Pels – liv og død” på Nationalmuseum i Köpenhamn. Främst är det dräkter från Grönland men även från Kanada, Alaska, Sibirien och Sameland som exponeras.

Pälsen har sannerligen på många plan varit på liv och död i Grönlands historia. Brigitte Bardots fräcka och grundlösa påhopp på grönländska säljägare är ett exempel. Hon bad sent omsider om ursäkt när hon försatt säljakten i vanrykte. Päls är inte bara ett plagg att bära av (djur och) människor utan också en viktig försörjningskälla för folket i Arktis. EU är inte mer förtjust i grönländsk säljakt än i svensk vargjakt. Grönland lämnade dock, efter en folkomröstning, denna gemenskap redan 1985.

Nationalmuseum har en unik samling arktiska pälsdräkter, nästan 200 stycken. Den är en av de största i sitt slag i världen. Fokus nu är på 60 av dessa. Utställningen tar fasta på pälsen som förutsättning för liv på nordliga breddgrader. Här framhålls också hur man i pälsklädnaden sedan forna dagar kan avläsa kön, etnicitet och status. Att man redan på håll kan avgöra vem man möter är praktiskt. Ibland är det till exempel livsviktigt att kunna skilja vän och fiende.

Även mode, lyxkonsumtion, etik, djurskötsel och mänskliga rättigheter behandlas på utställningen som pågår till den 22 februari 2015.

Mysskoxar flyttas söderut

Kujalleq Kommune har beslutat att 19 mysskoxar ska flyttas från Ivittuut till inlandet vid Sermilikfjorden vid Nanortalik. Beslutet grundar sig på en önskan att kunna erbjuda yrkesjägarna en möjlighet att jaga mysskoxe i sin egen kommun. Men först när antalet djur blivit tillräckligt stort. I dagsläget är mysskoxarna totalfredade och jägarna måste segla ända till Ivittuut i grannkommunen Sermersooq när jaktlusten faller på. Departementet för Fiskeri och Fångst har bedömt att inflyttningsområdet har de rätta vegetationsförutsättningarna för ett kraftfullt bestånd.

Flytten krävde tolv mans arbete och gjordes med fartyget Usisoq.

Det finns inte någon riktig koll på hur stort Grönlands totala bestånd av mysskoxar är. Under de rätta förhållandena kan dock ett lokalt bestånd växa sig riktigt stort. Det har försöket med de 27 kalvar som flyttades till Kangerlussuaq 1964 från Östgrönland via Köpenhamns Zoo visat. Beståndet där kan idag vara så stort som 25 000 djur.

De nordiska grönlänningarna

Nordbornas öden och äventyr på Grönland är ett ämne som fånglar. Är man bara ett uns intresserad så är Maj-Britt Lindvalls bok i ämnet, De nordiska grönlänningarna, ett måste.

På drygt 300 sidor går hon igenom det mesta om deras kolonisation och även turerna till Leifsbodarna i Vinland (Newfoundland). En djupdykning i nordbornas kulturhistoria där det mesta finns med om val av boplatser, klädkultur, kyrkliga seder, handel, näringsfång, vidskepelse, grannkontakter, havsnavigation och matvanor.

Maj-Britt Lindvall har baserat sin text på grundliga källstudier. Isländska sagor, kyrkliga annaler, arkeologiska resultat och en stor bredd av facklitteratur. Den senare tar fem hela sidor i anspråk.

Boken är inte bara intressant utan även oväntad i sina stickspår. Det är roligt att ta del av senaste nytt om den kontroversiella Kensingtonstenen samt att följa funderingarna kring vart de nordiska grönlänningarna egentligen tog vägen. Utvandrade de till Vinland? Många teorier om vad som hände och varför behandlas.

Författaren till De nordiska grönlänningarna har ett och annat att berätta om sig själv och bokens tillkomst.

Hon bor numera i Borlänge men har ett långt yrkesliv bakom sig som sekreterare i Göteborg. Sent i livet läste hon in en fil mag i historia och nordiska språk vid Uppsala universitet och har även jobbat en kortare tid som lärare. Ett brinnande intresse för historia, särskilt medeltida historia, har väglett henne. De isländska sagorna är en gammal kärlek.

Det var en vecka på södra Grönland år 1997 som tände Maj-Britt.

– Jag antecknade en hel del då. Sen fortsatte det, jag hade mängder av anteckningar som täckte det mesta om de nordiska grönlänningarna. Till slut tog jag beslutet att skriva en bok av alltsammans, säger hon.

Boken är hennes enda. Först försökte hon att ge ut den på något av de etable-

rade förlagen men det avböjde med motiveringen att målgruppen är för snäv och det kan Maj-Britt förstå. Det är inte lätt att göra kommers i ett smalt ämne. Hon bestämde sig då för att ge ut den själv. Hon vill betona att hon inte fått någon assistans i något led. Hon har bekostat allt. Bildmaterialet har hon också köpt in från olika håll. På Bibliotekstjänst har man skrivit väl om boken och den finns därför på ett fyrtiotal bibliotek i landet.

– De som i övrigt hört av sig verkar vara väldigt initierade människor, konstaterar Maj-Britt, som gärna säljer de kvarvarande böckerna om och när de efterfrågas.

De nordiska grönlänningarna gavs ut år 2011 på eget förlag och finns fortfarande att köpa direkt från författaren. Den rekommenderas varmt eftersom den vidgar vyerna i ämnet rejält.

Bokens rabatterade pris är 180 kr inkl moms och frakt.

Kontakta Maj-Britt Lindvall på telefonnr 0243-13580 eller maila till majbritt.a.lindvall@telia.com.

Anders Tidström

Piteraqa – Östkustens väderplåga

I dessa oväderstider, när vi lyssnar till nyheter om orkaners framfarter i världen kan det vara på sin plats med litet ovädersinformation från Grönland.

Närmare precist Ammassalikområdet, med huvudorten Tasiilaq (Ammassalik) med tillhörande bygder på Östgrönland.

I min bokhylla, har jag "Piteraqa" av Per Herholdt Jensen från 1990. Han tillbringade ett år i Ammassalik 1982 och utifrån bl a meteorologiskt intresse berättar han initierat och livfullt om de östgrönländska ovädren.

Breddgraden för området är strax under latitud 66, motsvarar ungefär Luleå.

Just i skrivandes stund rasar en kraftig piteraqa över Tasiilaq, som ett led i det stora lågtryckssystem som även sveper över Sydsverige.

Piteraqa (grönl ung = den som överfaller dig) är en fruktad torr och kall fallvind från väst-västnordväst som från inlandsisen sveper ner mot östkusten.

Den innefattas i det systematiska begreppet katabisk vind, där både föhnvindar och fallvindar ingår. Föhnvindarna förekommer allmänt över hela Grönland, (till skillnad från piteraqa som är ett lokalt fenomen), och kan med stormstyrkor blåsa utmed inlandsisens randzoner.

Den grönländska inlandsisen består grovt sett av två kupoler, kring ca 3000 meter över havet. Där emellan ett lägre pass kring 2000 möh. Öster om denna dalgång/pass återfinns Tasiilaq (Ammassalik) med bygder. Den av inlandsisen avkylda luften med högre densitet, faller med tyngdlagen från flera tusen meter, och sveper ut i dalgångar mot havsytan. Om vädersystemen dessutom är lågtrycksbetonade, lokalt eller över Atlanten, förstärks piteraqaens styrka. Uppkommer dessutom en kallfront över Sydvästgrönland, blir dessa företeelser

Ammassalikområdet med huvudorten Tasiilaq är ofta drabbat av hårda vindar.

väl mätbara med tropiska cykloner och orkaner. Som regel hör piteraqa till höst- och vinterns vädertid.

De mindre piteraqaerna är ofta helt lokala väderföreteelser som plötsligt drabbar en plats, medan det fyra mil därifrån är kv lugnt.

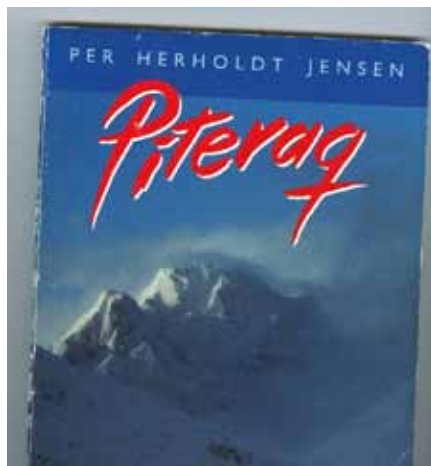
Neqqajaaq heter en fuktig vind från nordöst som samlar musklerna och vid kontakt med den grönländska östkusten pressas sydpå med kraftiga stormvindstyrkor. Även denna kan ställa till stor skada, men är inte lika fruktad som sin västliga kollega. Den förekommer som-

martid med kraftiga regnmängder och vintertid med våldsamma snöstormar. Inte sällan efterföljs den av en piteraqa.

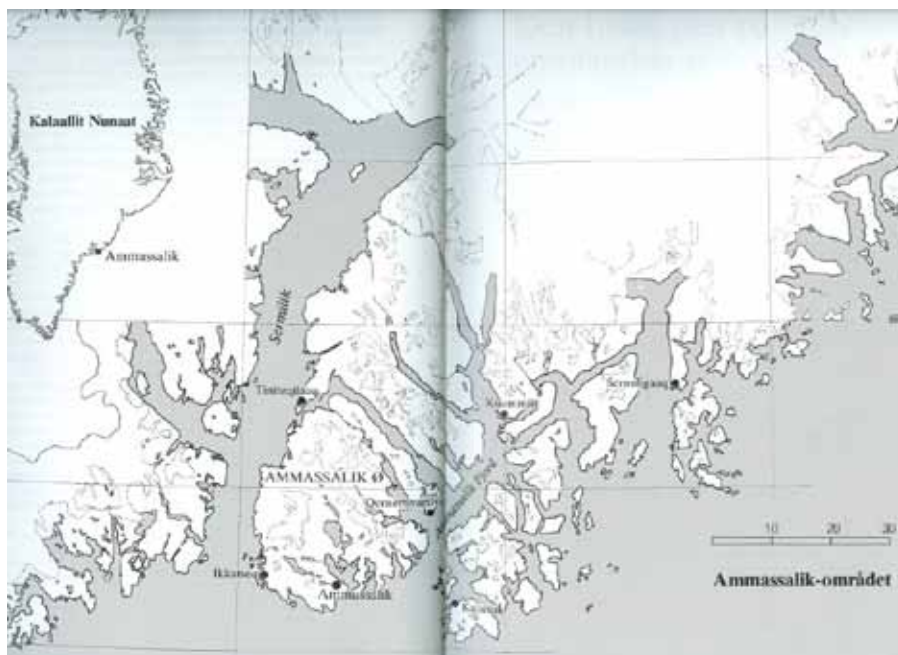
Larmet går för piteraqa!

I alla östgrönländska samhällen finns olika officiella larmsystem med bland annat gula blinkande varningslampor och lokala väderstationer.

Husen har fönsterluckor i utsatta väderstreck. De olikfärgade trähusen, typiska för hela Grönland, har fasader utan utstickande takhäng. De är byggda enligt vindnormer för att klara kraftiga vind-

Per Herholdt Jensens bok Piteraqa.

styrkor men inte alla är försedda med golvluckor för uppehåll i källaren om taken börjar rämna.

Man håller koll på väderhimlen, och tecknen på oro och annalkande oväder är snörök över fjällkammar samtidigt med klart och kallt väder. Kondenserade iskristaller och vackert väder med blå himmel. Endast några höga linsmoln upp över fjälltopparna in mot isen. Temperaturen sjunker. Luftfuktigheten minskar och en svag vindil kommer från nordväst. Så en till och ytterligare en. Kraften tilltar och inom något dygn dånar piteraen över samhället.

Hundarna har fått extra matransoner och släpps ur kättingar. De rullar ihop sig och blir snabbt översnöade. Med sina tjocka pälsar klarar de ovädren väl.

Väl är att inte vara ute med båt eller hundsläde om ovädet kommer. Många är de räddningsaktioner som försiggått, både till havs och fjälls efter saknade personer i olika former av oväder. Räddningstjänsten är erfaren, helikopterpiloterna vältränade och skickliga, men ibland kan inte helikoptern lyfta och trots långdragna räddningsoperationer förblir en del saknade utefter de enorma öde kuststräckorna.

Tragedi i Umiivik

Författaren berättar om den tragik som drabbade tre familjer med barn, som 1982 beslutat sig för att lämna den fysiskt bekväma, men socialt problematiska tillvaron i Tasiilaq, till förmån för ett liv som fångstfamiljer enligt gammal tradition på en fångstplats med enkla bostäder. Småbåtar, slädhundar, proviant allt övrigt för ett års vistelse, lossades av i Umiivik. Storbåten skulle komma tillbaka för att hämta dem om ett år.

Man hade föresatt sig att leva av fångst. Men både fisket och säljakten slog fel, isförhållanden var dåliga, ovädren många och den medtagna underhållsprovianten tröt.

När svälten stod för dörren i mars 1983 gav sig tre av männen av med hundslädar med sikte på byden Isortoq 17 mil norrut, medhavandes en bunt sälskinn för att byta mot mat. Männerna drabbades av piteraen. De kom från varandra. Paakannaq Ignatiussen var den ende som överlevde.

Trots tragedin säger han efteråt i lokaltidningen Sukagsaut: "Det är självklart skönt att komma till byn och vänner. Men det är så tråkigt att se alla människor som är spritpåverkade. Det verkar som dessa människor inte har någon vilja. När vi fångstmän får till en plats långt, långt bort från samhället, tänker vi inte längre på sådant utan endast på fångstverksamhet, fiske och familjen. Man har det riktigt bra!"

En familj valde trots umbärandena och efter att ha fått nödproviant via flyg nedslängt, ändå att stanna kvar i Umiivik.

Många hur förstördes under 1900-talets kraftigaste piteraen i februari 1970.

Vindstötter på 95 m/s

1900-talets kraftigaste piteraen inträffade i februari 1970. Efter en vindstilla, klar och kall natt med -18 gr med kraftigt högtryck på 1033 millibar. Om morgonen föll barometern snabbt. Det började snöa ymnigt. Temperaturen steg och barometern föll till 989 mb. Kraftiga lågtryckssystem över Island pressade på och om kvällen kom piteraetecknen: vindstilla och temperaturfall. Små vindilar från nordväst. Ett dygn efter de första väderförändringarna blåste orkanstyrkor över Tasiilaq med medelvind på 65 knop, motsvarande 33 sekundmeter.

Styrkorna i vindbyarna var 57 m/s. Barometern sjönk ner till 960 mb och innan vindmätaren blåste sönder hade man registrerat en medelvind på 51 m/s samt uppskattat vindstötter på 95 sekundmeter.

Som referens är gränsen för stormbyar 25 m/s samt för orkanbyar 32 m/s (118 kilometer i timmen).

Stora skador blev det på hus, tak blåste bort, skolan, polisstationen, och församlingshemmet föll samman. Många enskilda hem förstördes helt. En familjefader lyckades med hjälp av yxa och en tung kamin banka hål i golvet och få ner familjen genom hålet till tio timmars iskyla i källaren, innan vindbyarna slet av taket.

Efter ett dygn avtog ovädet och befolkningen kunde krypa fram ur sina tillfälliga skydd. Ödeläggelsen var enorm, men ingen hade blivit allvarligt fysiskt skadad.

Det psykiska traumat satte dock spår. Uppröjningsarbetet igångsattes direkt, med allmänt stopp för alkoholförsäljning samt krav på allmänhetens hjälp i upp-röjningen. Polisstationen och häktet var borta och med det, en del färska akter under utredning, vilket säkerligen somliga kunde känna som en lättnad.

En månad senare, med hjälp av insatser från övriga Grönland samt Danmark var de mest angelägna arbetena vad gäller samhällsbyggnader gjorda och extrainkallade hantverkare från Danmark reste hem. Däremot återstod många enskilda hus med stor förödelse samt familjetragedier förenat med detta.

Erfarenhetsmässigt bedömdes hus med träkonstruktioner ha klarat sig betydligt bättre på grund av träets elasticitet, jämfört med betongbyggnaderna.

Starka vindar kan råda över Östgrönland, men trots detta är medelvinden över ett år i Ammassalikområdet den lägsta på hela Grönland, det är vindstilla till 50 procent av tiden och antalet piteraer inte fler än 4-5 per år. De flesta relativt beskedliga vanliga oväder av kortvarig karaktär. Som god tvåa kommer Narsaq på Sydgrönland.

Med reservation för att bokens uppgifter inte är dagsaktuella samt de ändrade klimatförhållanden som råder sedan boken skrevs kan det ändå vara av allmänt intresse.

Vill man studera vindströmmar över jordklotet kan man söka på earth.nullschool.net.

Helen Sterner

Är ljuset bara för de lärde?

Iluliaq bad läraren och författaren Henrik Pöttsch i Kulusuk att skriva ner några tankar om livet i en liten bygd på Östgrönland inför valet som nyligen har varit. Här nedan följer hans berättelse.

Det är tankeväckande. Trots stora visioner om ett land som bågner av uran, mineraler, ädelstenar och omgivet av ett hav som just nu blir varmare så att markrillkvoterna växer så går armodet och modlösheten arm i arm här. Det är några som blir rika och där är städer i Grönland där arkitekterna tävlar om att designa byggnader som uttrycker invånarnas kultur och sinnelag och sedan är det alla de andra.

Det var en bygd vars musikhus brann ner. Försäkringen täckte förlusten och en hedervärd insamling i grannlandet gjorde det möjligt att finansiera ett nytt hus. Men inget skedde. Den brända tomten står fortfarande som ett minne över den morgon i mars när en snöstorm rasade och gjorde det frivilliga brandförsvaret maktlöst. Och vem vet om huset någonsin blir uppfört igen. En tyst symbol för ett osammanhängande politiskt system där det är för långt från torget till slottet.

I en annan bygd berättar de äldre barnen att det en gång beviljades pengar till ett multihus. Så att barnen under kalla vintrar slapp tumla om i det gamla församlingshuset där kondensvattnet rann från fönstren. De glädde sig i flera år fram till den dag de förstod att pengarna försvunnit någonstans i kommunens eller statens kassa.

Henrik Pöttsch med en narvalstand.

Detta är ett uppenbart fenomen som härskar i bygderna. I de lite större städerna ropar folk högt om de är missnöjda. De skapar grupper på Facebook. De organiserar sig och går genom stadens gator med banderoller och ropar slagord. Sådant blir uppmärksammat i ett litet land som Grönland och ropar man tillräckligt högt är man garanterad bästa sändnings-

tid i KNR, Grönlands tv-bolag.

Men bygdefolkets modlöshet, deras bristande förmåga att ropa högt gör dem till de svaga i den politiska maktkampen. Lokala intriger och familjefejder står också i vägen för en kraftfull enig stämning som låter sig höras.

På Östgrönland har storisen alltid varit en fiende för de lokala entreprenörerna. Storisen som lik en stor vit sköld spärrar vägen för fisketrälaren, passagerarfartyg och andra som kunde ha lust att ta drifliga initiativ till gagn för alla arbetslösa, alkoholister och de psykiskt sjuka. Ett driftigt näringsliv är en motor för själv-tillit, framtidstro och lust till förändring.

Så devisen är ”stick to tradition” och låt håret växa (för unga kvinnors del). Men traditionerna är ett vacklande ihåligt hus. Klamar man sig för mycket till det förgångna kommer det att göra ont den dag man tvingas inse att det enda som finns kvar är de döda på kyrkogården. Det spelar ingen roll hur många plastblommor och jesustatyetter man köper.

Jag mötte en glad ung man idag. Han var lätt berusad och hans ögon strålade. Han hade som en av få unga män här på Baksidan ett bubblande levande framtidshopp. Han hade fått jobb som kock ombord på ett fartyg. Jag gratulerade honom av hela mitt hjärta och hoppades i mitt stilla sinne att det var fler unga män häromkring som gick ut i livet med samma drift att skapa sitt eget liv.

Henrik Pöttsch

Inuitdrengen

Du var 17 år.
Föräldralös och hade redan flera gånger gått ut i fjordens kalla vatten.
Där isbergen flöt förbi.
En uppväxt in i våld och alkohol
Och fosterhem
ett flertal genom åren.
När lönen kom tog de vuxna fritt.
Alkoholen flödade tills pengarna tog slut.
Det kunde hända att vapnen kom fram.
Ett skott genom väggen. Kaliber .22W
Magnum.
Helmantlade kulor.
Men det kunde också vara en hagelbössa,
kaliber 12.
Missbruk lärde du dig bruka.
Och inte blev det mycket skolgång.
An danskan endast några korta uttryck.
Sent en höstkväll fördes du så in till ortens sjukhus.

Inte första gången någon fiskat upp dig ur hamnbassängen precis i tid innan vattnet frusit ner din kropp på djupet.
Huttrande under flera täcken låg du på en bår i sjukhusets korridor.
Tillsyn
Värme
varm dryck
Så plötsligt förändras allt.
Dina ögon svartnar.
Den galna kornblixten exploderar sekundsnabbt i ditt inre
Besattheten och våldet letar efter skarpa instrument.
Polisen fann dig i en snödriva.
På väg ner till havet,
Igen.
Alkoholen hade förvandlat dig till en galning flera gånger tidigare
Ärren på din kropp talade sitt eget språk.
I ditt eget land är du en tredje klassens

individ därför att du talar obegriplig dialekt.
Och inte heller kan du något annat språk.
Alkoholen som den vite valfångaren och missionären förde till ditt land en gång i tiden ger dig glömskan
Glömskan över att vara världlös.
Glömskan över att ditt språk är oförståeligt.
Och för en stund att slippa känslan av att vara utanför och obildbar.
De svarta inuitögonen med den vita elden i ditt inre sänder kornblixtar utan kommunikation
Du våldför dig på dig själv
eller någon närstående.
Det går blixtsnabbt
Och efteråt minns du ingenting.

Helen Sterner

Sista sidan...

Årsmöte hålls i Stockholm den 15 mars

Föreningen Sverige-Grönland håller sitt årsmöte den 15 mars kl 14.

Årsmötesförhandlingarna räknas pågå ca 45 minuter. Därefter följer fika (till självkostnadspris) och ett kåseri av Kaj Rönnberg, ordförande i vår finska systerförening Uppik. Kaj Rönnberg har arbetat som tandläkare i Ilulissat och skrivit flera böcker om Grönland. När han fattar talarpippen får vi nog inte bara veta hur det står till i de grönländska munarna ...

Plats: Helgagatan 36 ingång 9, fritidslokalen. (T-bana Skanstull utgång Allhelgonagatan)

Med bil Ringvägen, sväng in på Blekingegatan och parkera i Helgalunden

Julhälsning från Grönland

I år går den traditionella julhälsningen från Danmark till Grönland i motsatt riktning.

Även vi i Sverige kan njuta av en storlagen adventskoncert i Nuuk med artister som Nina Kreutzmann, Ida Heinrich, Josef Josefsen och Kristian Grutberg. Sångerskan Julie Berthelsen och skådespelaren Mike F. Thomsen är värdar för det innehållsrika programmet där vi också kan se kronprins Fredrik skicka en julhälsning medan invånarna i Sisimiut hälsar med världens största adventskrans. Trogen traditionen avslutas konserten med den grönländska julpsalmen Guuterput och så dags är det inte många som kan hålla en tår tillbaka.

dr.dk/tv/se/julehilsen-fra-groenland-2014/julehilsen-fra-groenland-2014. Länken ligger kvar till 20 jan.

Danmarks Radio har sänt julhälsningar till och från Grönland sedan 1932.

60 år av grönländsk litteraturmission

Gunvor och Rune Åsblom har sammanfattat sina liv ihop i en liten bok kallad Island och Grönland i fokus.

Den tar sin utgångspunkt från 40-talet då Rune drog från Bollnäs till Island och där även Gunvor arbetade en tid innan de tillsammans flyttade till Grönland 1954.

I boken beskrivs ett långt liv i en verksamhet som författarna kallar litteraturmission med bok- och tidningsutgivning i fokus.

Det enda sättet att få tag på boken är att maila: gunvorasblom@yahoo.se.

Filmvisning

Föreningen kommer på begäran åter bjuda in till en biokväll.

Vi söker efter en lämplig film och meddelar senare via mail när det blir dags, förhoppningsvis i januari eller februari.

Filmbibliotek

Föreningen har byggt ut sitt bibliotek av grönländska filmer.

Medlemmar kan få låna enstaka dvd mot portokostnad. Denna möjlighet gäller endast medlemmar som betalat årsavgiften. Kontakta sylvia.hild@comhem.se.

Lokal föreningsaktivitet

Funderar du på att anordna ett grönländsprogram på din hemort.

Styrelsen kan kanske hjälpa till. Ring till Sylvia Hild tel 070-3039630.

Föreningen på webben

På vår hemsida sverigegronland.com samt på Facebook (sök Föreningen Sverige-Grönland) kan du läsa vad som händer i föreningen.

Ibland hinner vi inte ut med programnyheter i Iluliaq utan då måste du aktivt bevaka hemsidan.